

ATLAS – PRIČA TATE SOLTA

LUSINDA RAJLI I HARI VITAKER

Prevela
Branislava Radević-Stojiljković

 Laguna

Naslov originala

Lucinda Riley & Harry Whittaker
ATLAS – THE STORY OF PA SALT

Copyright © Lucinda Riley & Harry Whittaker 2023
Translation copyright © 2023 za srpsko izdanje, LAGUNA

*Lusinda je posvetila ovaj roman
svojim čitaocima širom sveta.*

*Ja sam ga posvetio svojoj majci Lusindi,
koja me je u svemu inspirisala.*

– H. V.

Predgovor

Dragi čitaоче,

Dozvolite mi da se predstavim. Zovem se Hari, ja sam najstariji sin Lusinde Rajli. Pretpostavljam da niste iznenađeni što vidite dva imena na koricama ovog dugo očekivanog romana.

Neposredno pre nego što je izašla *Izgubljena sestra* 2021, Lusinda je objavila da sledi iznenađenje – osmi, poslednji nastavak serijala „Sedam sestara“, u kojem će biti ispričana priča zagonetnog Tate Solta. U Belešci autorke na kraju sedme knjige napisala je: „U glavi mi je osam godina, i jedva čekam da je konačno stavim na papir.“

Tragičnim sticajem okolnosti mama je umrla u junu 2021. od karcinoma jednjaka, koji joj je dijagnostikovao 2017. Možda mislite da nije imala priliku da bilo šta zapiše. Ali sudbina ima svoje tajanstvene puteve. Mama je 2016. otputovala u Holivud, u produkcijsku kuću zainteresovanu da kupi prava za film o sedam sestara. Stoga je tamošnji tim želeo da zna kako ona vidi kraj serijala – četiri knjige unapred.

Tako je mama bila primorana da sakupi svoje fragmentarne misli na papir. Napisala je trideset stranica dijaloga za scenario potencijalnih producenata, scene koje se odigravaju na vrhuncu narativa celog serijala. Uveren sam da ne moram da vas ubeđujem

da su te stranice bile predvidivo veličanstvene; nabijene dramatičkom, napetošću... i sa ogromnim iznenađenjem.

Osim toga, obožavatelji serijala znaju da se Tata Solt pojavljuje kao cameo u svakoj knjizi. Mama je gradila hronologiju kretanja likova kroz decenije, stvarajući svojevrsni sveobuhvatni vodič. U tom smislu, Lusinda je „stavila na papir“ više nego što je mislila.

Mama i ja smo 2018. napisali serijal za decu „Anđeli čuvari“, bili smo koautori četiri knjige. Tada me je zamolila da ja završim „Sedam sestara“ ako se desi ono najgore. Taj naš razgovor ostao je u privatnosti, ali želim da istaknem da sam bio rezerva za slučaj nezamislivog. I nezamislivo se desilo. Rekao bih da mama nikada uistinu nije mislila da će zaista umreti, a nisam ni ja. Nekoliko puta je uspela da prkosi zakonima nauke i prirode i vraćala se sa ivice. Ali u mami je uvek bilo neke magije.

Posle njene smrti, nije bilo govora da ne održim reč. Mnogi ljudi su me pitali koliki je pritisak za mene bio taj zadatak. Najzad, Atlas obećava otkriće tajni o kojima su čitaoci nagađali deset godina. Međutim, za mene je to bilo odavanje pošte. Obavio sam zadatak za svoju najbolju prijateljicu i svoju heroinu. Stoga nisam osećao nikakav pritisak, ispostavilo se da je to trud iz ljubavi. Pretpostavljam da će se neki od vas, prirodno, pitati koji su elementi zapleta mamini, a koji moji, ali mislim da to nije važno. Jednostavno rečeno, priča je priča. A znam da ćete biti emocionalno zadovoljni na kraju ove knjige. Mama se za to postarala.

Nema sumnje da je Lusindino najveće dostignuće u tome što niko nije tačno identifikovao tajnu pokretačku silu iza serijala – a bilo je na hiljade teorija. Atlas će nagraditi one koji su voleli romane od samog početka, ali ovde je i nova priča (mada je oduvek bila tu, tiho skrivena među prethodnih 4.500 stranica). Možda je sve što radim samo uklanjanje dimne zavese...

Rad na knjizi *Atlas – priča Tate Solta* bila je najveći izazov i najveća privilegija mog života. To je dar Lusinde Rajli za rastanak, i ja sam veoma uzbuđen što vam ga isporučujem.

*Ima mnogo stvari na nebu i zemlji o kojima
vaša mudrost i ne sanja, moj Horacio.¹*

Vilijam Šekspir

¹ „Celokupna dela Viljema Šekspira“, drugo izdanje, *Kultura*, Beograd 1966. *Hamlet*, čin I, scena 5. Preveli Živojin Simić i Sima Pandurović. (Prim. prev.)

Likovi:

ATLANTIDA

Tata Solt – poočim sedam sestara
Marina (Ma) – starateljka sestara
Klaudija – kućedomaćica u Atlantidi
Georg Hofman – advokat Tate Solta
Kristijan – skiper

SESTRE D'APLIJEZ

Maja
Ali (Alkiona)
Zvezda (Asteropa)
KeKe (Keleno)
Tigi (Tajgeta)
Elektra
Meri (Meropa, sestra koja nedostaje)

Prolog

Tobolsk, Sibir, 1925.

Dok je ljuti vetar podizao vrtloge snega pred njima, dva dečaka su zatezala okovratnike tankih krznenih kaputa oko lica.

„Hajde!“, uzviknuo je stariji od njih dvojice. Iako je tek bio napunio jedanaest godina, glas mu je već imao grlen, promukao prizvuk. „Dosta je. Hajdemo nazad, kući.“

Mlađi dečak – star samo sedam godina – podigao je gomilu drva za loženje koju je skupio, i potrčao za starijim, koji je već odmicao dugim koracima.

Kad su bili na pola puta do kuće, deca su postala svesna slabog pištavog zvuka koji je dopirao od drveća. Stariji dečak je stao kao ukopan.

„Čuješ li to?“, upitao je.

„Da“, odgovorio je mali dečak. Ruke su ga bolele od težine drveta i, mada su samo za tren bile mirne, počeo je da drhti. „Možemo li kući, molim te? Umoran sam.“

„Ne cvili“, odbrusio mu je stariji dečak. „Idem da istražim šta je to.“ Otišao je do podnožja obližnje breze i kleknuo na zemlju. Mlađi dečak je nerado pošao za njim.

Na tvrdom tlu pred njima bespomoćno se migoljilo ptiče vrapca, ne veće od rublje.

Atlasov dnevnik

(1928–1929)

*Bulonj-Bijankur,
Pariz, Francuska*

Dnevnik je poklon od gospodina Pola Landovskog i gospođe Landovski. Kažu da bi, pošto ne govorim, a znaju da umem da pišem, bila dobra ideja da probam da beležim svoje misli. Najpre su mislili da sam jednostavno glup, da sam izgubio razum, što u izvesnom smislu i jeste tačno. Ili, tačnije, možda sam ga samo iscrpeo pošto živim s njima toliko dugo. Oni su veoma umorni, a i ja sam.

Oni znaju da mi je ostalo malo pameti zato što su tražili da pišem. Za početak, pokušali su da me navedu da napišem svoje ime, koliko imam godina i odakle sam, ali ja sam odavno naučio da zapisivanje takvih stvari na papir vodi u nevolje, a nevolje su nešto što ne želim nikad više da doživim. I tako, seo sam za sto u kuhinji i napisao nekoliko stihova kojima me je tata naučio. Naravno, onaj deo koji neće odati odakle sam došao pre nego što sam se pojavio ispod žive ograde u njihovoj bašti. Niti su to moji omiljeni stihovi, ali osetio sam da te reči odgovaraju mom raspoloženju, a bili su dovoljni da pokažu ovom dobrom paru – kog mi je sudbina nanela na put kad je smrt kucala na moja vrata – da mogu da komuniciram. Pa sam napisao:

*Noćas posmatrah
mesec a onda su
Plejade pale*

*Noć je sad
napola prošla; mladost
odlazi; ja sam*

u krevetu sam.

Napisao sam to na francuskom, engleskom i nemačkom, jezicima od kojih nijedan nisam koristio otkad sam dovoljno porastao da govorim (što mogu, naravno, ali baš kao i reći na papiru, sve što se izgovori – naročito u žurbi – može se upotrebiti kao valuta). Priznajem da sam uživao videvši izraz lica madam Landovski dok je čitala ono što sam napisao, iako joj nije bilo od pomoći da otkrije ko sam. Služavka Elsa pogledom je govorila da me što pre treba poslati tamo odakle sam i došao, kad god bi s treskom stavila činiju hrane ispred mene.

Ne govoriti nije teško. Prošlo je više od godinu dana otkako sam otišao od kuće koju sam znao kao svoj dom otkad znam za sebe. U to vreme koristio sam glas samo kad je bilo apsolutno neophodno.

Odavde gde sad ovo pišem, mogu da gledam kroz mali tavan-ski prozor. Maločas, posmatrao sam decu Landovskih kad su se pojavila na stazi. Bili su u školi i izgledali su veoma elegantno u uniformama – Fransoaz s belim rukavicama i slamnatim šeširom koji zovu „kanotje“, a njena braća u belim košuljama i blejzerima. Premda sam često slušao kako se mesje Landovski žali na manjak novca, velika kuća, njegov divan vrt i lepe haljine žena u kući govorili su mi da mora biti zaista vrlo imućan.

Osim toga, grickao sam olovku, po navici koju je tata pokušavao da spreči tako što je na njen kraj stavljao svašta groznog ukusa. Jednom mi je rekao da je stavio nešto finog ukusa ali otrovno, i da ću umreti ako stavim u usta. Pa ipak, dok sam razmišljao o prevodu koji mi je dao da dešifrujem, stavio sam olovku u usta. Čuo sam krik kad me je video, pa me je uhvatio za vrat, izneo i napunio mi usta snegom, koji sam onda morao da ispljunem. Nisam umro, ali često sam se odonda pitao da li je to bila varka

kako bi me šokirao i naterao da prestanem, ili me je sneg koji sam ispljunuo zaista spasao.

Iako se svojski trudim da ga se sećam, prošlo je tako mnogo godina otkad sam ga poslednji put video, da mi bleđi iz pamćenja...

Možda je tako najbolje. Da, u svakom slučaju je najbolje da zaboravim sve što je bilo i prošlo. Onda neću imati šta da im kažem čak i ako me budu mučili. A ako mesje i madam Landovski misle da ću pisati takve stvari u dnevnik koji su mi tako ljubazno dali, da ću imati poverenja u mali katanac s ključem koji mogu da čuvam u svojoj kožnoj vrećici, grdno su se prevarili.

„U dnevnik možeš da zapisuješ sve što osećaš ili misliš“, blago mi je objasnila madam Landovski. „Takođe, to je privatna sveska, samo za tvoje oči. Obećavam da nikad u nju nećemo gledati.“

Zdušno sam klimao glavom, a onda sam se osmehnuo sa zahvalnošću u očima, pa otrčao gore, u svoju sobu u potkrovlju. Ne verujem joj. Znam iz iskustva kako se katanci lako razvaljuju i obećanja lako krše.

Kunem ti se životom tvoje voljene majke da ću se vratiti po tebe... Moli se za mene, čekaj me...

Vrtim glavom, pokušavam da se otresem uspomene na tatine poslednje reči. Pa ipak, iako druge koje želim da prizovem lebde kao paperje maslačka, van domašaja moga mozga čim pokušam da ih zauzdam, ta rečenica nekako neće ni da mrdne šta god da uradim.

I pored toga, dnevnik je uvezan u kožu i pun najfinijeg papira. Mora da je koštao Landovske najmanje franak (tako zovu novac ovde), i mislim da je to gest osmišljen da mi pomogne, pa ću ga i iskoristiti. Osim toga, iako sam naučio da ne govorim, često sam se na svom dugom putovanju pitao da neću možda zaboraviti da pišem. Pošto nisam uza se imao ni papira ni olovku, jedan od načina da prebrodim one ledene zimske noći bio je da u glavi recitujem poeziju, a onda da zamišljam kako ispisujem slova.

Veoma mi se dopada ta fraza – tata je to zvao „prozor u maštu“, a kad nisam recitovao poeziju, često sam nestajao u onom

pećinskom prostoru za koji je tata govorio da nema granica. Da je velik onoliko koliko želiš da bude. Ljudi skućenog uma, dodao bi, po definiciji imaju ograničenu maštu.

I zato, mada su se dobri Landovski pokazali kao moji ljudski spasitelji, mada su me spolja negovali, i dalje sam osećao potrebu da nestanem u sebi, da čvrsto zatvorim oči i mislim misli koje nikad ne mogu biti zapisane jer nikada više neću imati poverenja u drugo ljudsko biće.

I stoga, mislio sam, sve što će Landovski dobiti ako iko od njih ikada bude ovo čitao – a deo mene bio je uveren da će pokušati, makar samo iz radoznalosti ako ni zbog čega drugog – biće dnevnik koji počinje onoga dana kad sam već bio izgovorio svoje poslednje molitve.

U stvari, možda ih nikad i nisam izgovorio; bio sam u takvom bunilu od groznice, gladovanja i iscrpljenosti, da sam možda to samo sanjao – ali svejedno, bio je to dan kad sam ugledao najlepše žensko lice koje sam ikada video.

Dok sam pisao skraćeni, činjenični pasus o tome kako me je lepa gospođa primila, šaptala mi reči milošte i dozvolila mi da spavam unutra prvi put bogzna od kada, razmišljao sam o tome kako je izgledala tužno kad sam je poslednji put video. Otad sam saznao da se zove Izabela – skraćeno Bel. Ona i pomoćnik u ateljeu gospodina Landovskog, mesje Bruji (koji mi je rekao da ga zovem Loran, mada ga ja u trenutnom stanju nemosti ne mogu nikako zvati) ludo su se zaljubili jedno u drugo. I te noći, kad je izgledala tužno, došla je da se oprusti. Ne samo od mene nego i od njega.

Iako sam bio veoma mlad, zapravo sam već mnogo bio pročitao o ljubavi. Pošto je tata otišao, čitao sam knjige sa njegove police i saznao neke neobične stvari o životu odraslih. Isprva sam pretpostavio da je fizički čin koji opisuju sigurno u izvesnom smislu komična priča, ali onda, kad su to ponovili autori za koje sam izvesno znao da nisu humoristi, shvatio sam da mora biti istina. E *to* je svakako nešto o čemu neću pisati u dnevniku!

Tihi kikut mi se oteo sa usana pa sam brzo pokrio usta rukama. Bilo je to veoma čudno jer je smeh izraz određenog nivoa sreće. Prirodna fizička, telesna reakcija.

„Gospode!“, prošaptao sam. Bilo je neobično čuti sopstveni glas, koji mi se činio dublji nego kad sam poslednji put izgovorio neku reč. Niko me neće čuti ovde gore na tavanu; obe sluškinje su dole, ribaju, glancaju i skidaju beskonačni veš sa konopaca iza kuće. U svakom slučaju, čak i ako ne mogu da me čuju ovde gore, to ne sme da mi pređe u naviku, ta sreća, jer ako mogu da se kikoćem, to znači da imam glas i da definitivno mogu i da govorim. Pokušao sam da mislim o nečemu što će me rastužiti, a što je zaista bilo čudno s obzirom na to da sam uspeo da – uprkos svemu – doguram do Francuske samo zahvaljujući tome što sam se povlačio u maštu i mislio o srećnim stvarima. Razmišljao sam o dvema služavkama, koje sam stalno slušao kako ćeretaju s druge strane tankog zida koji nas je noću razdvajao. Žalile su se da su užasno malo plaćene, da je radno vreme previše dugo, da su im madraci kvrgavi i soba u potkrovlju ledena zimi. Želeo sam da udaram o tanki zid i da im viknem kako bi trebalo da budu srećne jer žive zajedno u zasebnoj sobi, što *imaju* dnevnicu, ma koliko lošu. A što se tiče priče da su im sobe hladne zimi... pa, proučavao sam klimu u Francuskoj, i mada je Pariz – a otkrio sam da smo na samom njegovom rubu – na severu, pomisao na nekoliko stepeni ispod nule kao na neki problem navodila me je da se ponovo zakikoćem.

Završio sam prvi pasus u svom potpuno novom „zvaničnom“ dnevniku i pročitao ga sebi, pretvarajući se da sam mesje Landovski, sa onom njegovom smešnom bradicom i velikim, čupavim brkovima.

Živim u Bulonj-Bijankuru. Primila me je ljubazna porodica Landovski. Oni se zovu mesje i madam Pol i Ameli Landovski, a njihova deca su Nadin (20), Žan-Maks (17), Marsel (13) i Fransoaz (11). Svi su oni veoma dobri prema meni.

Govore mi da sam bio veoma bolestan i da će trebati vremena da povratim snagu. Služavke se zovu Elsa i Antoanet, a kuvarica je Berte. Ona mi stalno nudi još i još svojih finih kolača, da me ugoji, tako kaže. Kad mi je prvi put dala pun tanjir, pojeo sam sve do poslednjeg zalogaja, a onda mi se za pet minuta smučilo. Kad je doktor došao da me pregleda, rekao je Berte da mi se želudac skupio od neuhranjenosti i da mi mora sipati manje hrane u tanjir, ili će mi veoma pozliti, a može se desiti i da umrem. Mislím da se Berte zbog toga uznemirila, ali nadam se da sada ponovo jedem gotovo koliko treba, a osim toga i cenim njeno kuvanje. Jednog člana osoblja još nisam upoznao, ali o njoj se u porodici mnogo priča. Ona se zove madam Evelin Želsan i kućedomaćica je. Trenutno je na odmoru, u poseti sinu u Lionu.

Brinem da koštám novca ovu porodicu, za hranu koju jedem, plus za doktora koji je morao da dođe da me pregleda. Znam koliko doktori umeju da budu skupi. Ja nemam novca niti imam zanimanje, i ne vidim kako da im se odužim, što, naravno, sigurno očekuju i što je ispravno. Nisam siguran koliko će mi dozvoliti da ostanem ovde, ali trudim se da uživam u svakom danu u njihovom lepom domu. Zahvaljujem Gospodu za njihovu dobrotu i molim se za njih svake noći.

Kraj olovke mi je krcnuo između zuba dok sam zadovoljno klimao glavom. Jezik mi je jednostavan, dodao sam tu i tamo poneku pravopisnu grešku da izgleda kao da je pisao običan desetogodišnji dečak. Nikako im ne smem staviti do znanja kakvo sam obrazovanje nekad imao. Pošto je tata otišao, davao sam sve od sebe da nastavim da savlađujem lekcije kao što me je on podsticao, ali bez njega kao vodiča, taj deo je dosta pretrpeo.

Izvadio sam lep list čistog belog papira iz fioke u starom radnom stolu – za mene je već to što imam samo svoj prostor za pisanje bilo nezamislivi luksuz – i počeo da pišem pismo.

*Atelje Landovski
Ulica Moason Deroš
Bulonj-Bijankur
7. avgust 1928.*

*Dragi gospodine i gospođo Landovski,
Želim da vam oboma zahvalim za poklon. Ovo je najljepši
dnevnik koji sam ikada imao i pisaću u njemu svakoga dana,
kao što ste me zamolili.
Takođe, hvala vam što ste me primili.*

Taman sam hteo da dodam ono učtivo „Vaš“ i svoje ime, a onda sam se zaustavio. Uredno sam presavio papir na pola, pa na četvoro, i napisao njihova imena na tako savijen list. Stavio ga na srebrni pladanj za sutrašnju poštu.

Iako nisam stigao dokle sam hteo, bio sam blizu. U poređenju sa rastojanjem koje sam već bio prešao, ovo je sad bilo kao šetnja Ulicom Moason Deroš i nazad. Ali još nisam želeo da odem. Kao što je doktor kazao kuvarici, trebalo je da skupim snage, ne samo u telu već i u duhu. Iako doktor nije mogao u njega da zaviri, ja sam mu mogao reći da nije najgore fizička kazna koju sam pretrpeo već strah koji me je i dalje izjedao iznutra. Verovatno zato što im je dosadilo da se žale na sve u kući, obe služavke su mi ispričale da sam noću vikao i budio ih. Na svom dugom putovanju, bio sam toliko navikao na to i toliko iscrpljen da sam mogao da zaspim odmah, ali ovde, odmoran, na toplom i u svom krevetu, omekšao sam. Često posle noćnih mora nisam mogao ponovo da zaspim. Nisam čak bio siguran ni u to da je „noćna mora“ prava reč da to opišem. Moj okrutni mozak me je često terao da ponovno oživljavam ono što mi se dogodilo.

Ustao sam, prišao krevetu, s dnevnikom u ruci, i zavukao se pod čaršav i ćebe koji mi nisu bili potrebni jer je vreme trenutno bilo *sparno*. Uzeo sam dnevnik i gurnuo ga u donji deo pidžame, tako da je udobno počivao uz unutrašnju stranu moje butine. Onda sam skinuo kožnu vrećicu koja mi je visila oko vrata i stavio

je na isto mesto samo uz drugu butinu. Ako me je moje dugo putovanje ičemu naučilo, naučilo me je tome da su to najbezbednija mesta za skrivanje takvih dragocenosti.

Legao sam na leđa na madrac – na šta su se Elsa i Antoanet takođe žalile, a meni je izgledalo kao da spavam na oblaku anđeoskih krila – sklopio oči, brzo se pomolio za tatu i moju mamu, ma gde na nebu bila, i pokušao da utonem u san.

Dok sam to činio, kopkala me je jedna misao. Koliko god mrzeo da to priznam, postojao je još jedan razlog zbog kojeg sam napisao pismo-zahvalnicu Landovskima: iako sam znao da moram da nastavim putovanje, nisam bio sasvim spreman da odustanem od najdivnijeg osećanja – osećanja da sam bezbedan.

2

„Dakle, mladiću, šta misliš o njemu?“ pitao me je mesje Landovski dok sam gledao našeg Gospoda u oči, od kojih je samo jedno bilo veliko gotovo kao ja. Upravo je bio završio usavršavanje glave onoga što u Brazilu zovu *Kristo Redentor*², a kog sam ja zvao Isus Hristos. Gospodin Loran Bruji mi je rekao da će kip stajati na vrhu planine iznad grada koji se zove Rio de Žaneiro. Kad sastave sve njegove delove, biće visok trideset metara. Video sam minijaturne verzije završene skulpture, pa sam znao da će brazilski (i francuski) Hristos stajati široko raširenih ruku, kao da grli grad ispod sebe. Pametno osmišljeno, tako da iz daljine izgleda kao da gledaš u krst. Kako će dopremiti kip na planinu i kako će ga sastaviti bilo je predmet velike rasprave i brige u proteklih nekoliko nedelja. Mesje Landovski je, po svemu sudeći, imao mnogo glava o kojima brine, jer je radio i na skulpturi Kineza po imenu Sun Jatsen, i mnogo se brinuo zbog očiju. Zaključio sam da je perfekcionista.

Tokom dugih, toplih letnjih dana privlačio me je atelje gospodina Landovskog, pa bih se ušunjao unutra i sakrio iza brojnih velikih komada kamena postavljenih po podu, koji su čekali da ih uobliču u nešto. U radionici je obično bilo prometno, puno

² Port.: Hristos Iskupitelj. (Prim. prev.)

učenika i pomoćnika koji su, kao Loran, bili tu da uče od velikog majstora. Uglavnom su me ignorisali, mada bi mi se madmoazel Margarida uvek osmehnula kad bih ujutru stigao. Ona je bila velika prijateljica Bel, pa sam znao da u nju mogu imati poverenja.

Mesje me je jednog dana spazio u ateljeu i, kao svaki otac, prekorio me što nisam tražio dozvolu pre nego što sam ušao. Zavrteo sam glavom i ispružio ruke pred sobom uzmičući ka vratima, a onda je dobri gospodin popustio i pozvao me rukom da priđem.

„Bruji mi kaže da voliš da gledaš kako radimo. Je li to istina?“

Klimnuo sam glavom.

„E pa onda nema potrebe da se kriješ. Ako se zakuneš da nikad ništa nećeš dirati, dobrodošao si ovde, dečaće. Samo bih voleo da moja deca pokazuju toliko interesovanja za moju profesiju kao ti.“

Od tog trenutka bilo mi je dozvoljeno da sedim za drvenim stolom s nogarima, s komadom neželjenog steatita sa svojim alatom pred sobom.

„Gledaj i uči, dečaće, gledaj i uči“, posavetovao me je Landovski. I gledao sam, i učio. Mada to nije uticalo na moje metode lupanja čekićem o dleto na mome komadu kamena. Koliko god sam se trudio da ga uobličim u neku najjednostavniju formu, uvek bih završio s gomilom šuta pred sobom.

„Dakle, dečko, šta misliš?“, upitao je mesje Landovski pokazavši pokretom glave ka Hristu. Klimnuo sam glavom živahno, osećajući grižu savesti što taj dobri čovek koji me je primio i dalje pokušava da izmami od mene neku glasovnu reakciju. Zaslužio je da makar jednom odam poštovanje njegovoj istrajnosti, ali znao sam da bih, čim otvorim usta da progovorim, bio u opasnosti.

Madam Landovski, sad znajući da umem da pišem i da razumem ono što mi je rečeno, pružila mi je gomilu papira za otpad.

„Tako možeš da mi odgovoriš ako te nešto pitam, je l' da?“

Klimnuo sam glavom. Od tada pa nadalje komunikacija je bila veoma jednostavna.

U odgovor na pitanje mesje Landovskog, uzeo sam olovku iz džepa kratkih pantalona, napisao jednu reč koja je zauzela gotovo čitavu stranicu, i pružio mu je.

Nasmejao se kad je pročitao.

„*Magnifique*³, a? Pa hvala ti, mladi gospodine, i nadajmo se da će takvu reakciju *Kristo* izazvati kad bude stajao na vrhu planine Korokovado, na drugom kraju sveta. *Ako* ga ikada tamo dopremimo...“

„Imajte vere, gospodine“, usprotivio se Loran iza mene. „Bel mi kaže da su pripreme za korišćenje uspinjače već uveliko u toku.“

„Zaista kaže?“ Mesje Landovski je podigao jednu čupavu obrvu. „Ti izgleda znaš više od mene. Eitor da Silva Kosta mi neprestano govori da ćemo razgovarati o tome kako da prevezemo moju skulpturu do tamo i kako da je podignemo, ali taj razgovor nikako da se održi. Je li već vreme ručku? Treba mi malo vina da smirim živce. Počinjem da osećam kako će projekat '*Kristo*' možda okončati moju karijeru. Bio sam budala što sam uopšte pristao na tu ludost.“

„Ja ću doneti jelo“, odgovorio je Loran i pošao u malu kuhinju, koja će mi, do najmanjih sitnica, zauvek ostati u sećanju pošto je bila moje prvo utočište otkad sam otišao od kuće pre više meseci. Nasmešio sam se dok sam gledao kako Loran otvara bocu vina. Kao što sam često radio kad se probudim rano, odšunjao sam se do ateljea u zoru, samo da bih bio u lepoti u njemu. Sedeo sam tamo i razmišljao kako bi se tata nasmejao što sam, od svih mesta u kojima sam mogao da završim, kao što je na primer *Renoova* fabrika nekoliko kilometara dalje, stigao baš na mesto koje bi on sam nazvao hramom umetnosti. Jednostavno sam znao da bi mu zbog toga bilo nekako drago.

Toga jutra, dok sam sedeo među velikim komadima kamena i gledao gore, u *Kristovo* blago lice, začuo sam neku buku iz sobe iza zavese, gde smo jeli. Prišao sam joj na vrhovima prstiju i zavirio iza nje. Video sam dva stopala kako štrče ispod stola. Ispostavilo se da je onaj zvuk zapravo tiho Loranovo hrkanje. Otkad se Bel vratila u Brazil, zapazio sam da ujutru izgleda loše zbog pića: zakrvavljenih i mutnih očiju, žut i siv u licu, kao da će se svakoga trenutka isповraćati. (A ja sam imao *mnogo* iskustva u tome da znam kad muškarac ili žena pređu granice normalnog.)

³ Franc.: Veličanstveno. (Prim. prev.)

Dok sam ga sad posmatrao kako sipa izdašnu količinu u čašu, zabrinuo sam se za njegovu jetru, na koju, kao što mi je tata rekao, piće najviše utiče. Ali nisam se brinuo samo za Loranovu jetru; brinuo sam se i za njegovo srce. Iako sam znao da je nemoguće da se taj organ fizički slomi zbog ljubavi, nešto u tom čoveku se *zaista* slomilo. Možda ću jednoga dana shvatiti želju da se bol utopi u alkoholu.

„*Santé!*“⁴, kazali su obojica i kucnuli se čašama. Dok su sedeli za stolom, ja sam se majao po kuhinji, uzimao hleb, sir i krupne, okrugle plodove paradajza koji je u svojoj bašti uzgajala jedna gospođa malo dalje niz ulicu.

To sam znao jer sam video kućedomaćicu Evelin kad se pojavila u kuhinji s gajbom punom povrća. Pošto ona nije bila mršava gospođa, a i dobro je bila zašla u sredovečne godine, pritrčao sam joj, uzeo od nje kutiju i spustio je sa strane.

„Bože, ala je danas toplo“, prodahtala je i teško se spustila na jednu od drvenih stolica. Doneo sam joj čašu vode pre nego što ju je i zatražila, pa sam izvadio hartiju i olovku iz džepa i napisao joj pitanje.

„Zašto ne pošaljem sluškinju?“, pročitala je, a onda me je pogledala. „Zato, dečko, što nijedna od njih dve ne bi umela da razlikuje trulu od savršene breskve. One su obe devojke iz grada, nemaju pojma o svežem voću i povrću.“

Uzeo sam papir od nje pa napisao drugu rečenicu.

Kad sledeći put budete išli, poći ću ja sa vama, da nosim gajbu.

„To je veoma ljubazno od tebe, mladiću. I ako se zadrži ovakvo vreme, držaću te za reč.“

Toplo vreme se zadržalo i ja sam išao s njom da joj pomognem. Dok smo išli ulicom, ćeretala je o svome sinu, ponosno mi pričala da je on na univerzitetu, da studira za inženjera.

„Biće nešto od njega jednoga dana, videćeš“, dodala je dok smo birali povrće izloženo na tezgi, a ja držao gajbu za ono koje prođe njenu procenu. Od svih u domaćinstvu Landovskih, Evelin mi je bila najdraža, iako sam se užasavao njenog povratka pošto sam

⁴ Franc.: Živeli. (Prim. prev.)

kroz zid čuo kako sluškinje govore da se vraća „aždaja“. Ja sam joj predstavljen kao „dečak bez imena koji ne može da govori“. (Mora da je to rekao Marsel, trinaestogodišnji sin Landovskih. Znao sam da me gleda s podozrenjem, koje sam potpuno razumeo – moj iznenadni dolazak u bilo koju porodicu izazvao bi komešanje.) Pa ipak, Evelin je jednostavno prihvatila moju pruženu ruku, rukovala se i toplo mi se nasmešila.

„Što nas je više to je veselije, što bi se reklo. Kakva je korist od velike kuće kao ova ako se ne popuni svaka soba?“ Onda mi je namignula, a kasnije istog dana, videvši kako gledam ostatke pite s karamelizovanim jabukama, odsekla mi je parče.

Bilo je čudno, zaista, kako smo sredovečna gospođa i ja skovali neku vrstu tajne i svakako neobelodanjene (bar ne s moje strane) veze, ali znam da jesmo. Primetio sam u njenim očima onaj poznati pogled koji mi je govorio da je duboko patila. Možda je i ona u meni prepoznala nešto slično.

Zaključio sam da je jedini način da se postaram da se niko u kući ne žali na mene taj da budem nevidljiv (za decu Landovskih i, nešto manje, za gospodina i gospođu Landovski) ili od pomoći onima kojima je pomoć potrebna, što su u osnovi bili članovi posluge. Evelin, Berte, Elsa i Antoanet su shvatile da imaju korisnog malog pomoćnika pri ruci kad god im je potreban. Kod kuće sam često ja bio taj koji je čistio i sređivao mali prostor u kojem smo bili smešteni. Čak i kad sam bio vrlo mali, stalno sam osećao potrebu da se staram o tome da sve bude na svome mestu. Tata je primetio da volim red a ne kaos, pa se šalio da ću jednoga dana biti nekome veoma dobra supruga. U mome starom domu to je bilo nemoguće jer su se sve aktivnosti odvijale u jednoj prostoriji, ali ovde, u kući Landovskih, sama urednost me je oduševljavala. Možda mi je omiljeni posao od svih bio da pomažem Elsi i Antoanet da skupe rublje i čaršave sa žice pošto se osuši na suncu. Obe sluškinje su se smejale mojoj potrebi da savršeno spojim uglove, a ja nisam mogao odoleti da ne zagnjurim nos u rublje koje sam skidao sa žice, i ne udahnem miris čistoće, koji je za mene bio najfiniji parfem.

I tako, pošto sam isekao paradajz isto tako precizno kao što sam savijao čaršave, otišao sam da se pridružim gospodinu Landovskom i Loranu za stolom. Gledao sam kako lome sveži baget i seku parče sira, pa sam i ja to učinio, ali tek kad mi je mesje Landovski dao znak da se i ja počastim. Tata mi je uvek pričao kako francuska hrana ima divan ukus, i bio je u pravu. Međutim, posle mojih nastupa mučnine kad bih brzo pretrpao želudac i najeo se kao da mi je to poslednji obrok u životu, nadalje sam jeo kao gospodin kakav sam i vaspitan da budem, a ne divljak, kao što je Berte jednom rekla a ja sam je čuo.

I dalje su ćaskali o *Kristu* i očnim jabučicama Sun Jatsena, ali nisam mario. Koliko sam shvatio, mesje Landovski je bio pravi stvaralac – osvojio je zlatnu medalju na umetničkoj olimpijadi toga leta, i očigledno je bio poznat po svom talentu širom sveta. Najviše sam mu se divio zbog toga što ga slava nije promenila. Ili sam barem ja mislio da nije, jer je radio svakog sata koji je mogao da izdvoji, često propuštajući večeru, zbog čega ga je madam Landovski prekorevala jer i deca i ona treba da ga vide. Inspirisala me je pažnja koju je poklanjao detaljima i težnja ka savršenstvu, i kad je Loran lako mogao da završi njegovo delo. Šta god da mi je suđeno da radim i kakav god mi je suđeno da budem na ovome svetu, zarekao sam se da ću u tome davati sve od sebe.

„A ti, dečko? Dečko?“

Opet sam se prenuo iz misli. Toliko sam bio naviknut da se povlačim u svoje misli da sam se morao potruditi da se naviknem na to da ljudi pokazuju interesovanje za mene.

„Nisi slušao, zar ne?“

Izvinjavajući se očima, odmahnuo sam glavom.

„Pitao sam te šta misliš, da li su oči Sun Jatsena u redu? Sećaš se da sam ti pokazao njegove fotografije?“

Podigao sam olovku i pažljivo razmislio o odgovoru pre nego što ga napišem. Oduvek sam učen da govorim istinu, ali trebalo je i da budem diplomatičan. Zapisao sam reči pa mu pružio blok.

Skoro, gospodine.